

УДК 336:334.012.64:63

Л. М. Худолій,
д.е.н., професор,
І. Л. Годованець,

магістр, Національний університет біоресурсів і природокористування України

ПОЛІПШЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ

FINANCING SMALL BUSINESS IMPROVEMENT OF AGRARIAN SECTOR OF UKRAINE

Анотація. Досліджено основні проблеми у фінансуванні малих підприємств в аграрній сфері, проаналізовано особливості підтримки та кредитування малого бізнесу агроформувань, запропоновано заходи щодо поліпшення фінансування малого бізнесу аграрної сфери в Україні.

Ключові слова. Сільське господарство, фінансування, аграрна сфера, мале підприємство, суб'єкт малого підприємництва.

Summary. The basic problem in the financing of small enterprises in agriculture investigated, analyzed features of the support and small business lending agroformations, proposed measures to improve the small business financing of the agrarian sector in Ukraine.

Key words. Agriculture, finance, agrarian sector, small enterprise, small businesses.

Вступ. Мале підприємництво є рушійною силою в розвитку економіки, у прискоренні науково-технічного прогресу, у покращенні економічного благополуччя населення будь-якої країни. Роль малого підприємництва зумовлюється, зокрема, тим, що саме малими підприємствами створюється значна частина валового внутрішнього продукту в країнах із розвинутою ринковою економікою; тим, що завдяки йому забезпечується більш високий ступінь зайнятості населення, а відтак воно є стабілізатором соціально - економічної ситуації в суспільстві у кризові періоди. За даними ООН, у малому бізнесі зайнято понад 50% працездатного населення світу, а чисельність малих підприємств нараховує близько 55 млн. [1]. Значна частина з них – підприємства аграрної сфери.

Недостатність фінансування для цих підприємств завжди була першочерговою проблемою, оскільки вони не мають на першому етапі свого функціонування внутрішніх ресурсів для розширеного (а іноді і для простого) відтворення, відповідної застави чи поруки для отримання банківських кредитів. Державна підтримка малих підприємств в різних країнах дуже серйозно відрізняється як за розмірами, так і за формою. В кризові і післякризові роки фінансування малого бізнесу аграрної сфери було різко погіршилося, що й стало одним з першочергових чинників гальмування темпів його розвитку. В Україні це прослідковується дуже гостро. Отже, проблема поліпшення фінансування малих підприємств аграрної сфери, на нашу думку, є досить актуальною.

Питанням фінансового забезпечення малих підприємств присвятили свої наукові праці вітчизняні вчені, зокрема: П.Ю. Буряк, З.С. Варналій, Л.І. Воротіна, М.М. Долішня, О.В. Кужель, О.С. Мазур, Р.А.Могильницький, В.Н. Парсяк; проблему кредитних відносин в аграрній сфері висвітлювали такі вчені як: В.М. Алексійчук, О.М. Бородіна, М.Я. Дем'яненко, С.І. Кручок, О.О. Олійник, Д.В. Полозенко, П.Т. Саблук, А.В. Сомик та ін. Віддаючи належне розробкам цих авторів, слід зазначити, що проблема фінансування малих підприємств аграрної сфери потребує подальшого дослідження і вирішення, особливо в частині альтернативних шляхів залучення коштів.

Постановка завдання. Визначити шляхи щодо поліпшення фінансування малого підприємництва в агросфері України, які б дозволили покращити фінансовий стан цих суб'єктів господарювання.

Результати. Обмеженість фінансових ресурсів внаслідок відсутності необхідних обсягів власних фінансових ресурсів та труднощів доступу до джерел позичкових та залучених коштів фінансування є найгострішою проблемою для малих підприємств України. Види фінансування, які в різній мірі можуть бути доступними малому бізнесу – це кредити банків (вітчизняних, міжнародних) на загальних чи пільгових умовах, цільове фінансування і субсидування із фондів та за рахунок бюджетного фінансування, цільове надання гарантій, страхування, лізинг, франчайзинг. Найбільш реальними і відчутними за обсягами джерелами фінансування малих підприємств в Україні є все ж кредити вітчизняних і міжнародних банків у рамках підтримки розвитку малого бізнесу, кошти державного та місцевих бюджетів, а також кошти українських фондів підтримки підприємництва областях.

Державна фінансова підтримка малого бізнесу в Україні не носить системного і масштабного характеру. Так у 2008 р. відповідно до Закону України «Про національну програму розвитку малого підприємництва в Україні» від 21.12.2000 р. і розпорядження КМ України «Про затвердження плану заходів з виконання у 2008 р. Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва від 22.02.2008 р. було виділено на програму часткової компенсації ставок за кредитами для всіх областей тільки 29,3 млн. грн., в середньому трохи більше 1 млн. грн. на область. У 2009-2010 рр. програми компенсації процентних ставок реалізувалися тільки регіональними органами влади за рахунок місцевих бюджетів [5]. Як відомо, можливості місцевих бюджетів є дуже скромними, тож ефективність державної підтримки невисока. Через що орієнтація суб'єктів малого підприємництва на велику роботу – нарощування обсягів виробництва, укладання додаткових контрактів, розширення ринків збуту вітчизняної продукції без допомоги в цьому напрямку, перш за все держави і регіональних органів влади, є на наш погляд, справою малоуспішною, особливо для малого підприємництва у аграрному секторі, де і природні ризики вищі, ніж у інших галузях, і власних фінансових ресурсів менше, і рівень економічної підготовленості підприємств часом нижче, ніж у місті.

Без такої політики в кризові періоди значна кількість малих підприємств розорюється або різко скорочує свої масштаби діяльності [2].

Кредити комерційних банків для малого підприємництва також не завжди доступні через високі відсоткові ставки, через вимогу відповідної застави. Розраховувати на пільговий кредит для сільського господарства у докризовий період могли хіба що великі агроформування, які його потребували менше всього. Це при тому, що надавали такі кредити лише поодинокі комерційні банки. Малі ж підприємства не могли претендувати на такі умови з багатьох причин. Серед них

незацікавленість комерційних банків у видачі невеликих за розмірами кредитів — мікрокредитів. До того ж складною є сама процедура прийняття банками відповідних рішень – від проведення аналізу кредитоспроможності позичальника – малого підприємства за умови відсутності фінансової звітності, до оцінки вартості застави і до прийняття остаточного рішення щодо можливості кредитування. Та й відсутність у суб'єктів малого підприємництва майна, що може бути заставою при отриманні мікрокредиту, також є вагомою причиною відмов. При тому існує думка, що зважаючи на економічну кон'юнктуру, зокрема, на ринку банківських кредитів, сподіватися на поліпшення цієї ситуації найближчим часом не варто [4]. Проте існує й інша думка, її дотримується Могильницький Р., за умови, що банкам вдасться знизити вартість трудомісткої процедури на визначення платоспроможності малих позичальників, зменшити ступінь ризику неповернення кредитів через взаємне розв'язання проблемних кредитів, і досягти поступового збалансування попиту та пропозиції на ринку банківських кредитів (що призведе до зниження кредитних ставок і зменшення їх волатильності, у найближчі 3-4 роки можна все ж розраховувати на покращення ситуації на ринку кредитів для суб'єктів малого підприємництва. Вважаємо останню позицію достатньо реалістичною.

По мірі закінчення кризи щорічно збільшується кількість фінансових і нефінансових установ України, які прагнуть кредитувати малий бізнес. Поряд із комерційними банками його інвестують державні та, як було наведено вище, іноземні фонди, міжнародні організації: Європейський Банк Реконструкції та Розвитку, Німецько-Український Фонд, міжнародні фонди "Євразія", "Ню-Хау", Український фонд підтримки підприємництва, Центр зайнятості тощо. Проте це все фінансування зовсім ніяк не узгоджується.

Аналізуючи результати досліджень Міністерства економіки України щодо виявлення причин, які заважають розвитку малого підприємництва в Україні, слід зазначити, що проблеми фінансової підтримки малого підприємництва до першочергових чинників, які гальмують його розвиток, підприємці і не відносяться. На перше місце вони виносять недосконалість системи оподаткування, на друге - незадовільне законодавство, на третє – складну систему кредитування, на четверте – незнання кон'юнктури ринку.

Аграрний сектор потребує значної кількості інвестицій і, на думку деяких вітчизняних вчених, потреба в інвестиціях може зрости. У подоланні проблем фінансування малого бізнесу аграрної сфери, Україні доцільно орієнтуватися на практичний досвід західних сусідів, які мають багаторічний досвід і схожі умови функціонування малого підприємництва. В Польщі, наприклад, банки, що співпрацюють з Агенцією Реструктуризації і Модернізації сільського господарства в II кварталі 2010 року надали аграріям і переробним підприємствам інвестиційних кредитів з преференційними відсотковими ставками на суму близько 1,07 млрд. злотих (близько 250 млн. євро).

Польські аграрії, щокладають інвестиції в розвиток родинного господарства можуть отримати кредит на покриття 90% витрат, а ті, що засновують нове господарство - навіть 95%. Максимальний строк сплати такого кредиту становить, в залежності від кредитної лінії, від 8 до 20 років. Також уряд Польщі надає сільськогосподарським підприємствам преференційні кредити. За січень-лютий 2010 року останні сягнули суми близько 81 млн. злотих, що дорівнює 20 млн. євро [3]. Така масивна і комплексна підтримка малих сільськогосподарських підприємств дає відчутні економічні результати.

Висновки. Отже, підсумовуючи вище наведене, можна сказати, що обмеженість ресурсів малого та середнього підприємництва аграрної сфери примушує шукати якісно нові підходи, фінансові схеми та механізми їх фінансової підтримки. Першочерговими заходами на шляху до поліпшення ситуації у даному питанні повинні стати:

- здешевлення банківських кредитів, за рахунок компенсації частини їх вартості державою;
- стимулювання банків і страхових компаній до кредитування і страхування малих підприємств аграрного сектора;
- надання додаткових субвенцій і дотацій регіонам і муніципальним утворенням, як заохочення за високий рівень розвитку малого підприємництва взагалі, і в аграрній сфері зокрема;
- надання пільг лізинговим компаніям, які працюють з малими підприємствами аграрного сектора;
- підвищення поінформованості суб'єктів малого підприємництва щодо програм і пропозицій Міжнародних фінансових та нефінансових організацій, щодо майбутньої кон'юнктури на ринку кредитів суб'єктам малого підприємництва;
- забезпечення державних гарантій по кредитах;
- стабільна система оподаткування;
- лобювання інтересів суб'єктів малого підприємництва на всіх рівнях законодавчої і виконавчої влади.

Вирішення проблем, пов'язаних із поліпшенням фінансування малих підприємств аграрної сфери, буде сприяти розвитку цього сектору економіки.

Список використаних джерел:

1. Винокуров М.А. Економіка труда / М.А. Винокуров, Н.А. Горелов // Спб.: Питер, 2004. — с. 481.
2. Державна підтримка розвитку малого бізнесу в Україні. – [електронний ресурс] // Аграрний сектор України. – Режим доступу: <http://agroua.net/economics/documents/category-93/doc-90/>
3. Спільна Аграрна Політика. - [електронний ресурс] // Міністерство сільського господарства – Режим доступу: <http://www.minrol.gov.pl/>
4. Коцовська Р. Кредитна підтримка малого бізнесу установами фінансового ринку України // Регіональна економіка — 2002. — № 3. — ст. 167 — 172.
5. Крухмаль О.В. Джерела та проблеми фінансування малих підприємств в Україні // Вісник Сумського національного аграрного університету: фінанси і кредит. – 2010. - №2.

Стаття надійшла до редакції 19 квітня 2011 року:

